

Förslag till skyddsåtgärder för större vattensalamander i Hovshaga

Uppdrag och bakgrund

Naturcentrum har på uppdrag av Växjö kommun tagit fram ett flertal förslag på möjliga skyddsåtgärder för större vattensalamander inför detaljplan på fastigheten Växjö 7:8 m.fl. strax söder om Hovshaga kyrkogård. Det har tidigare framkommit uppgifter om att större vattensalamander förekommer i minst en mindre damm i anslutning till de aktuella fastigheterna. Uppgifterna kontrollerades genom en inventering av större vattensalamander som genomfördes av Naturcentrum under våren 2017 (Saarinen Claesson 2017). En liten population (>20 individer) noterades i en mindre trädgårdsdamm vid detaljplaneområdets nordvästra delar (se fig. 1). Den planerade exploateringen bedöms ta i anspråk en del av de landområden som den större vattensalamandern med största sannolikhet utnyttjar i dag.

Lagrum enligt artskyddsförordningen i det aktuella ärendet

Den större vattensalamandern är fridlyst enligt artskyddsförordningens 4 §. Dvs det är förbjudet att:

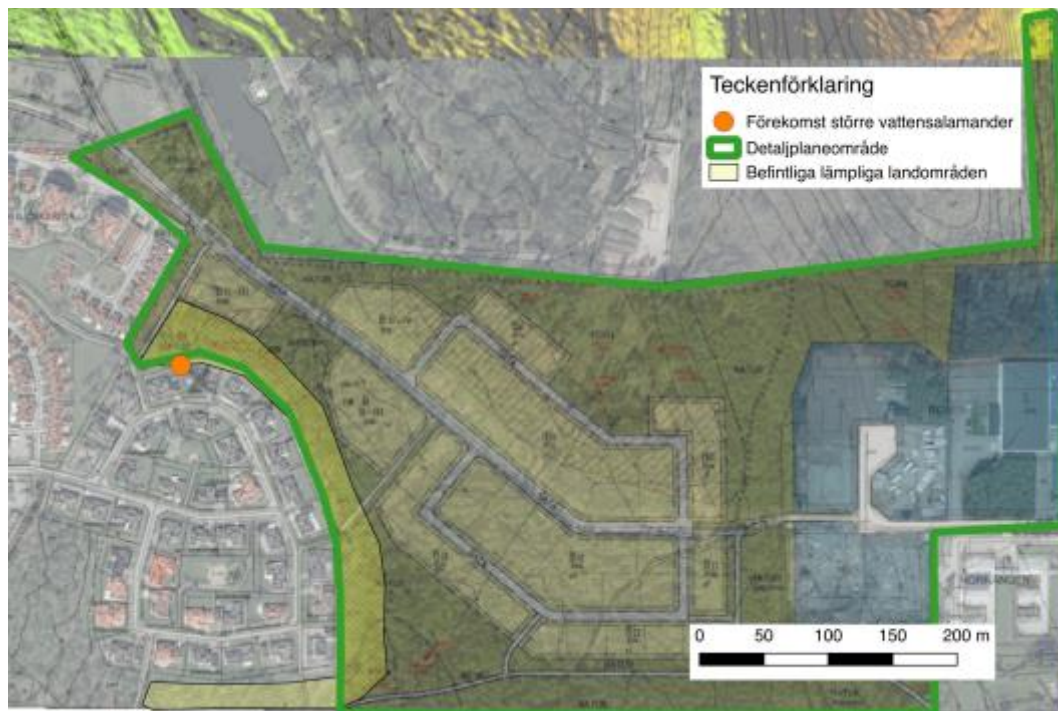
1. avsiktligt fånga eller döda djur,
2. avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder,
3. avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen, och
4. skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplats. Förbudet gäller alla levnadsstadier hos djuren.

Den är också upptagen i EU:s Habitatdirektivs bilaga 2 och 4, vilket innebär att arten kräver noggrant skydd och har ett sådant unionsintresse att särskilda bevarandeområden behöver utses.

I korthet kräver ingrepp som påverkar arten negativt (livsmiljöer eller individer) dispens från artskyddsförordningen. Förutsättningar för att få dispens vid exploatering är dock begränsade och utgångspunkten bör istället vara att vidta tillräckliga skyddsåtgärder för att undvika negativ påverkan. Verksamhetsutövaren kan samråda med Länsstyrelsen (enligt 12 kap 6 § eftersom det avser en väsentlig ändring av naturmiljön) kring om skyddsåtgärderna är tillräckliga. Verksamhetsutövare behöver alltså visa att det är möjligt att göra en skyddsåtgärd för att förebygga att artens fortplantningsområde eller viloplats förlorar sin kontinuerliga ekologiska funktion för den större vattensalamandern på grund av den sökta åtgärden. I det här fallet är det alltså potentiella viloplats som ska tas i anspråk.

Verksamhetsutövaren bör ta reda på artens status i området; dvs är den gynnsam enligt 16 § förordningen om områdesskydd. Därefter bör verksamhetsutövaren undersöka om

det trots planerad åtgärd går att säkra att populationen har kontinuerlig tillgång till en lika bra eller bättre livsmiljö.

Figur 1. Detaljplanelagt område på Växjö 7:8, 7:1, 7:10 med markering för landområde som idag blyser gynnsamma miljöer för större vattensalamander.

Bedömning av bevarandestatus

Med bevarandestatus för en art avses summan av de faktorer som påverkar den berörda arten och som på lång sikt kan påverka den naturliga utbredningen och mängden hos dess populationer. En arts bevarandestatus anses gynnsam när

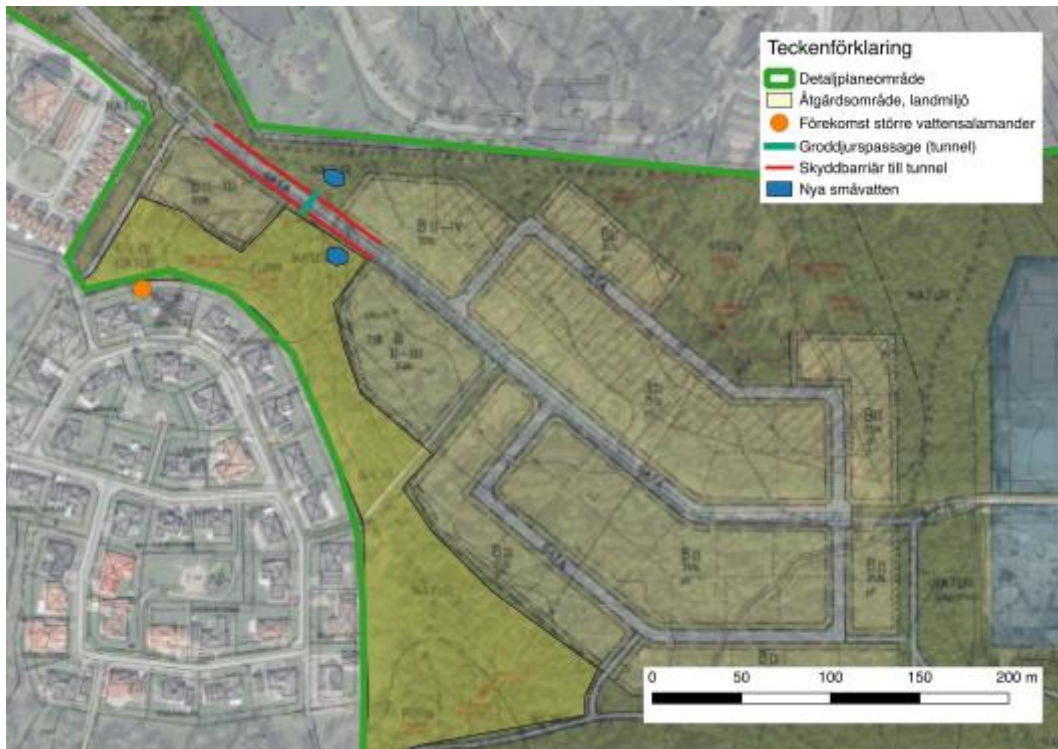
1. uppgifter om den berörda artens populationsutveckling visar att arten på lång sikt kommer att förbli en livskraftig del av sin livsmiljö,
2. artens naturliga eller hävdbevingade utbredningsområde varken minskar eller sannolikt kommer att minska inom en överskådlig framtid, och
3. det finns och sannolikt kommer att fortsätta att finnas en tillräckligt stor livsmiljö för att artens populationer ska bibehållas på lång sikt. Förordning (2007:849).

Lokalt är den större vattensalamandern sannolikt främst beroende av den mindre trädgårdsdamm som utgör artens enda kända reproduktionsplats i närområdet. Utifrån vad som är känt har arten årligen reproducerat sig i dammen och trenden är minst stabil avseende populationens storlek och inget tyder på att det skulle ändras på sikt. Dvs utifrån vad som är känt om populationen idag kan bevarandestatus bedömas vara gynnsam. Det finns dock en uppenbar känslighet i att det handlar om en enda trädgårdsdamm och t ex spridningsvägar bedöms vara en viktig faktor som inte ska riskeras vid utbyggnad i närområdet. Utbyggnad i närområdet skulle också kunna

reducera viktiga landmiljöer för den större vattensalamandern och därmed riskera bevarandestatus enligt punkt 2 ovan.

Förslag på möjliga skyddsåtgärder

Den större vattensalamandern är beroende av en mosaik av småvatten och landmiljöer som gärna får domineras av lövskog med hög markvegetation. Andra strukturer såsom död ved och stenrosen är viktiga som övervintringsplatser. Dessutom är det viktigt att salamandrarna har möjlighet att sprida sig mellan olika viloplats och reproduktionsplatser. För att undvika risk för negativ påverkan på den lokala populationen av större vattensalamanderns bevarandestatus föreslås nedan ett antal möjliga skyddsåtgärder. Inom detaljplaneområdet finns möjligheter att förbättra livsmiljöerna för den större vattensalamandern främst gällande landmiljöer. Det finns även goda möjligheter att genomföra åtgärder för att säkerställa spridningsmöjligheter. För att ytterligare stärka populationens gynnsamma bevarandestatus kan även två nya småvatten tillskapas.

Figur 2. Föreslagna skyddsåtgärder inom detaljplaneområdet. Notera att landområdet är utökat i jämförelse med befintliga miljöer. Skötselåtgärder i landmiljöer för att gynna större vattensalamander inom detaljplaneområdet kan lämpligen innefatta hela detta område. Placeringen av småvatten, groddjurspassage och skyddsbarriär är preliminär och kan komma att justeras något för att passa befintlig terräng samt övriga anläggningar på platsen.

Småvatten

För att förstärka den befintliga populationens möjlighet till lyckad föryngring i området föreslås att man tillför ytterligare reproduktionsplatser, d v s nya småvatten.

Möjligheterna att nyskapa småvatten är dock begränsade, främst på grund av vattentillgång. Detta kan dock lösas genom att nya småvatten görs tätare med hjälp av gummiduk/fiberduk samt att dagvatten från tak och gårdsmark leds till dammarna.

Två nya småvatten föreslås vid ett låglänt område i detaljplaneområdets norra del. De två dammarna placeras på var sin sida av vägen. Spridningsmöjligheter säkerställs genom en tunnel och en skyddsbarriär mot vägen (se avsnitt om spridningsmöjligheter). Vattentillgången på vid de båda placeringarna är oklar trots att området är låglänt. Därför planeras dagvattenlösningar att användas för att säkra vattentillgången till dammen. Det är viktigt ur vattenkvalitetssynpunkt att dagvattnet som tillförs dammen i så fall inte kommer från vägar utan från t ex tak och trädgårdsmiljöer eller god vattenkvalitet säkras på annat sätt. För att ytterligare säkra vattentillgången bör dammen sannolikt anläggas med ett tätskikt som gummiduk förslagsvis kompletterat med geotextil samt finkornigt material (sand och fint grus) ovan och under gummiduken för att minska risken att denna skadas. I dagsläget rinner ett dike i närhet platsen, vilket dock var helt torrlagt vid besök i augusti. Placeringen ligger i ett område som är utmarkerat som natur i detaljplanen. Småvattnets storlek i skissen (se fig. 2) uppgår till ca 100 m². Storleken på småvattnen kan dock behöva justeras för att på bästa sätt anpassas till lämplig placering och befintliga markförhållanden. Storleken kommer dock inte understiga 50 m².

Utformning av småvatten ska göras med sikte på bästa förutsättningar för groddjur men med anpassningar för landskapsbild, säkerhet och enklast möjliga skötsel. Slanter ska göras flacka (1:8-1:12) och djupet tillräckligt för permanent vattenhållning utan att begränsa möjlighet till etablering av vattenväxter. Eventuella stenar som dyker upp i schakten kan både läggas i dammen för variation och gömställen samt snabbare uppvärmning när de solexponeras men också samlas i något röse i närområdet för att skapa goda övervintringsplatser (se avsnitten om övervintringsplatser). Om stenar läggs i dammen är det viktigt att se till att de inte är vassa eller etableras så de inte skadar ilagda tätningsdukar. För att snabba på processen med att få goda livsmiljöer kan vattenvegetation planteras i dammen. Det handlar till exempel om arter såsom förgätmigej, bäck- eller sumpveronika och olika nate-arter men anpassning till vad som förekommer lokalt bör göras. Anläggande bör utföras av entreprenör med erfarenhet av att anlägga grodvatten och/eller byggledas av person med omfattande erfarenhet av att leda anläggande av grodvatten så vattnet blir optimalt anpassat.

Figur 4. Principskiss tvärsnitt på utformning av ett grodvatten. Notera variationen i vattennivå samt den låga släntlutningen.

Spridningsmöjligheter

Då ytterligare eventuella lekvatten i dagsläget enbart bedöms finnas norr om detaljplaneområdet bör åtgärder för att säkerställa spridningsmöjligheter göras. Det innebär att en så kallad groddjurspassage kan anläggas under den större väg som planeras

genom detaljplaneområdet. Detta innefattar en tunnel under vägen samt en barriär på en viss sträcka som hindrar groddjuren att ta sig upp på vägen samtidigt som de styrs mot tunneln. Exempel på utformning av groddjurspassage och skyddsbarriär finns i Trafikverkets temablad om groddjur (Banverket och Trafikverket 2005). Vägsträckan där skyddsbarriär kan behövas och ungefärlig placering av eventuell tunnel visas i figur 2. Föreslagen skyddsbarriär går längs en sträcka på ca 115 meter av vägen där barriär anläggs på båda sidor. Detta är dock en preliminär bedömning av lämplig sträcka, som kan göras mer noggrann närmare anläggning. Även placering av groddjurspassagen är preliminär och kan behöva ändras för att bäst passa placeringen av småvattnen, lokala markförhållanden samt övriga anläggningar på platsen.

Landmiljöer

I de västra delarna av detaljplaneområdet, längs villaområdet på Magistervägen, finns ett skogsparti som till större del består av lövträdsbestånd (se fig. 1). Det finns gott om strukturer såsom stenrösen, komposthögar och en del död ved som salamandern kan använda för övervintring. Denna landmiljö behöver bevaras och delvis skötas så att dess strukturer inte försvinner. Det innebär till exempel utgallring av barrträd, vilket gynnar tillväxten av lövträd. Det innebär också att död ved, stenrösen och liknande strukturer lämnas kvar inom området. Om planerade gång och cykelvägar innebär att någon av dessa strukturer förstörs kan dessa ersättas/flyttas inom närområdet. Utformning av till exempel gång och cykelvägar bör göras så att inga nya spridningshinder för den större vattensalamandern tillskapas. Det vill säga att de anläggs utan höga kanter eller liknande. I detaljplaneområdets västra del planeras ett bostadsblock. På denna plats ligger ett antal större stockar som kan omplaceras inom de lämpliga landmiljöerna så att det får vara kvar inom området och göra nytta för salamandrarna. Förutom att göra nytta för den större vattensalamandern är de också viktiga livsmiljöer för insekter, svampar och lavar.

Figur 3. Typiskt utseende i den befintliga landmiljön som är lämplig för större vattensalamander. Notera bland annat hög undervegetation och förekomst av strukturer såsom stenrösen.

Övervintringsplatser

Den större vattensalamandern är beroende av vissa typer av strukturer för att kunna övervintra. I dagsläget finns en del stenrösen och död ved inom det området som är mest lämpligt för salamandern (se fig. 1). Dock skulle ytterligare strukturer behöva tillföras för att ge ytterligare utrymme för övervintring. Övervintringsplatser kan på ett enkelt sätt tillskapas genom använda material som finns på platsen. Tillförsel av död ved efter avverkning och större stenar som framkommer i schakt kan läggas ut i högar inom området som är markerat som lämpligt åtgärdsområde för landmiljöer (se fig. 2). Se figur 4 nedan för exempel på övervintringsmiljö.

Figur 4. Befintlig hög med bestående av sten, jord och växtlighet som är en vanlig övervintringsplats för den större vattensalamandern.

Referenser

Saarinen Claesson, P 2017. Inventering av större vattensalamander och fåglar i Hovsbaga. Naturcentrum AB. Rapport 10 sidor.

Banverket & Trafikverket (2005) *Vilda djur och infrastruktur – en handbok för åtgärder*, sid 35-37 och 65-67. Banverket miljösektionen rapport 2005:5, Vägverket publikation 2005:72